

devet zlomljenih kopij. Ni se solzila od srca, videla je vse in vzela vse seboj. Upodobljen je trenutek, ko pride majka domu. Sredi prizora stoji majka in sklepa roke resignirano. Nad njo krilijo sokoli v polkrogu, ob straneh se vzpenjajo konji. Za majko se je odprlo nebo, turoben svet lije iz višin (bolest!). Na obzorju vise teži svinčeni oblaki. Pred majko plače devet udovic devedeterih sinov in njih deca. Figure kleče oziroma leže ter so grupirane od spodaj navzgor. Tretji del predstavlja majko na kuli, ko pada mrtva, držeč mrtvo roko sinovo v naročju. Večer je, sivo v sivem. V ozadju letita v daljavo oba gavrana, ki sta prinesla majki roko padlega sina, roko, ki jo je spoznala po zlatih prstanih in ki jo je pomnila snaha iz svatbe. Šele sedaj je zaplakala majka in se zgrudila mrtva. — Rašica zahaja tudi v plastiko. Kleplje iz cina, medi in srebra plakete, ki jih krasi z dragim kamenjem in izpolnjuje s slikarjimi. To so popolne dekorativne stvari. V srebru je izvršil bizantinsko »Madono« za zagrebškega nadškofa, Mater božjo, sklonjeno nad božjim Detetom, plaketo, okrašeno z zelenimi in rdečimi dragulji, stvar velike miline. Plaketa iz medi »Hrepenenje« je last zagrebške moderne galerije, kot ornament je uporabljeno srce in križ. »Ilustracija« pesmi Ive Rod je izklepana iz cina v ornamentiki, simbolična podoba fantazije je slikana na cin z oljem.

Rašica, ki je dober in precizen risar in ima smisel tudi za relief, si ni izbral lahkega problema. Do nedavna moderna dekorativna umetnost ni ničesar bolj sovražila kot ornamentiko, delovala je le s ploskvami, kajti celo prošlo stoletje je živela arhitektura in umetna obrt le od posnemanja ornamentov vseh mogočih slogov, ne da bi prodrla v njih bistvo. Vsled tega je postala ornamentika nekaj zunanjega, mehaničnega in reakcija zoper njo je bila popolnoma umljiva. V najnovejši dobi pa je ornamentika oživela ter jo je začela tudi moderna smatrati kot umetniški element, ki je sposoben obogatiti ne le na zunaj, nego tudi na znotraj. Narodna umetnost je produkt primitivne kulture, preprostega čuvstvovanja in enostavnih sredstev, ki so moderni tehniki tuja. Kulturen človek se težko zatopi v primitivno narodno ustvarjanje; mehanično ponarejanje pa nikdar ne more imeti umetniških kakovosti, vedno je slabše kot izvornik ter nujno brez notranje vsebine. Moderni umetnik more na podlagi narodnih proizvodov resnično umetniško ustvarjati le samo, če se poglobi v osnovne sestavine narodne umetnosti ter v njih duhu oblikuje nove like in tipe; razumeti mora duha narodne umetniške duše in ustvarjati iz lastne intuicije pod vplivom plemena. Bogastvo hrvatske in zlasti dalmatinske narodne ornamentike je neizčrpno, kar je spoznal Herman Bahr, ko je primerjal dela Dunajčana Kolo Moserja z dalmatinskimi narodnimi okraski. Obleka, rute, preproge, oprava, orodje, palice, pipe itd. hranijo bogat zaklad umetnosti naroda, ki ima silen oblikovalni čut. Pri Rašici se opazi, da je na pravem potu, ker ne prileplja le mehanično narodnih okraskov, kot n. pr. Krizman dostikrat stori. Velika prednost Rašice je, da je perfekten risar ter da ima smisel za razdelitev prostora, kar je pogoj za dekorativno ustvarjanje. Tu intam se mu pozna, da se ni še čisto otrešel dunajskega, Klimtovega vpliva. Zdi se, da manjka ponekod senzitivnosti in občutja, ki ga je polna jugoslovanska narodna duša. Rašica ima krepko po-

tezo, ki spominja na konture dalmatinske krajine. V Rašičevih delih pa je že najti dosti izrazitih plemenskih izrazov. Njegove plakete so odlična dela. »Čudotvorna nož« je dekorativna stvar, ki učinkuje z barvami, zlasti pa vpliva zlato drevo z lepo stilizacijo; junak ima tip Meštrovličevih skulptur. »Sv. Frančišek« je barveno nežno ubran, stilizacija v oglatih formah je pripravna kot nalašč za okno, dočim so nežne barve starinskega tona bolj pripravne za gobelin. »Sv. Ciril« bi bil lepa cerkvena slika, zlasti če bi bil izvršen v mozaiku, ter bi bil v kras kaki bizantinski cerkvi. Alfabet v narodnem slogu, ki ga sedaj izvršuje Rašica, naj bi se izvršil v barvah za inicijale, kajti Rašica je dober tudi kot grafik. »Smrt majke Jugovića« bo delo brez ornamentov. Umetnik ima izvršene skice, kmalu bo dovršil tudi delo samo. Triptihon bo ne po obliki, nego po notranji vsebini naroden umotvor. Problemi, ki jih rešuje Rašica, so vredni naporov. Če bo on ali kdo drugi ali pa cela generacija dovršila chef d'ouvre teh stremljenj, zasvetila bo plemenita jugoslovanska umetnost v žaru barv, v srebru in zlatu. Postala bi lahko mednarodna dragulj in obogatila svetsko umetnost z novimi lepotami.

Slovenec Fran Berneker je pri vojaki v Zagrebu. Par let že ne more redno izvrševati svojega zvanja. Od časa, ko je dovršil »Sv. Janeza Nepomuka« v Kranju, ni mogel in ni imel prilike ustvariti kak večji umotvor. Bernekerjeva dela so intimna, liričnega značaja, bolj slikarsko zasnovana kot pa absolutno monumentalno, doneče plastično. Zdi se, da imajo vsled tega na sebi nekaj, kar se zlasti strinja s slovenskim značajem. Bernekerjeve stvari so občutene, polne duše, zamišljene in tihe kot je tih in skromen umetnik sam. V Zagrebu je dovršil Berneker v prostih urah tri portretne kipe zagrebških opernih pevcev Slovencev Križaja, Levarja in Rijavca. Rijavčev portret ima še v atelijeju. To je portret, fino, mojstrsko modeliran, poln karakteristike. Sedaj reže Berneker relief »Sv. Cecilija« iz hruševega lesa po naročilu zagrebškega kanonika mons. Barleta. Sv. Cecilija sedi pri orgljah, na obeh straneh stoje skupine angelov. Relief bo lahko koloriran. Osnutek za Krekov nagrobnik, ki ga je Berneker izvršil v Zagrebu, je v Ljubljani znan. Želeti je, da bi bila Bernekerju zopet dana prilika, da se čisto zatopi v svojo umetnost ter razvije svoj talent, ki je našel doslej povsod ovire, skoro nikakih naročil in nikdar solnca, da bi se razvila njegova umetnost v polnem cvetju.

—i.

Iz zapuščine Krekove.

V zadnjih letih življenja je dr. Krek rad zahajal k prijatelju g. Matiji Slaku, župniku na Brdu pri Lukovici, ki je bil njegov sobni tovariš v četrtem letniku semenišča. V prostem času je dostikrat listal po francoskih in angleških klasikih in si to in ono reč tudi izpisal. Preden se je podal na svoje zadnje potovanje po Dalmaciji v poletju 1917, je tudi bival nekaj dni na Brdu. Bil je že hudo bolan. Kako je mislil na smrt, nam kažejo verzi, ki jih je napisal pri čitanju Gautiera na listek; g. župnik Slak je bil tako prijazen, da nam ga je dal na razpolago. Na listku sta napisani dve pesmici, prva v izvorniku, druga samo v prevodu. Prva se glasi:

L'herbe pousse moins vite aux pierres de la tombe
qu'un autre amour dans l'âme; et la larme qui tombe
n'est pas séchée encore que la bouche sourit
et qu'aux pages du coeur un autre nome s'écrit.

Gautier — Mignon (335).

(Manj hitro vzklije trava med kamenji na grobu kot druga ljubezen v duši; in solza, ki se potoči, se še ni posušila, ko se usta že smejejo in se napiše drugo ime na strani srca.)

Druga pesmica je vzeta, kot poroča g. župnik, iz Gautiera »Comédie de la mort«. Z drobnimi, bežnimi črkami Krekove pisave so napisane sledeče vrstice:

Barčica majhna, morje pa nezmerno!
V nebes nas meče razsrjeni val;
nebes pa divji v vodu nas treska,
jambor je zlomljen... Pokleknilo poleg njega!

Od nas do groba je komaj ped...
Morda že nočoj v bridko postelj
pod hladno odejo iz belih pen
pojdemo spat, v varstvu bliskov.

Rajski cvet, sveta Notre Dame,
tako dobra mornarjem v smrtni nevarnosti,
potolaži veter, utišaj val
in pripelji barčico našo v luko.

Dali ti bomo, če nas rešiš,
lepo krilo iz srebrnega popirja,
ovenčano svečo, štiri libre težko,
in tvojemu Jezuščku majhnega svetega Janeza.

I. Dolenc.

Popravek. Prijatelj me je opomnil na nekatere netočnosti v spisu »Po gorah in cestah« (Dom in Svet 1917, str. 309). Prtovč šteje sedem hiš, ne pet. Vas pod njim se imenuje Podlonk, prebivalci Podlončani (ne: Podlomk in Podlomčani). Reče se: na češnjici in ne: v č. Na isti strani popravi v 26. vrsti na levi strani »bo« v »bi« in v 1. vrsti na desni strani »že« v »še«. I. D.

Drobiž.

Novjše napake slovenskega sloğa.

III. **Raba predlogov »s (z)« in »od« pri trpnem deležniku.** Često rabijo pisatelji goli rodilnik ali pa predlog od, kjer bi moral stati predlog s (z), ki znači sredstvo. Naštejmo nekaj napačnih zgledov! Cankar: V daljni daljavi se je prikazalo nekaj silnega, od svetle gloriije obžarjenega (Podobe iz sanj, 27). Obadva mlada, od jutranjega solnca obžarjena (Lj. zv. 1910, 400). Zdi se mi, da bi bila njegova umetnost večja, od cestnega praha in kavarnskega dima neoskrunjena (ravnotam, 230). Kako blagi so ljudje, od solnca obžarjeni in od dobrote božje (Lj. zv. 1911, 573). Golar: Kakor bi bili zmerom osvetljeni od večerne zarje (Lj. zv. 1912, 171). Grošelj: Srebrna kroglica žari pred nama, osvetljena od solnčne luči (Lj. zv. 1910, 225).

Toda solnce, zarja, luč, gloriija... tu ni činitelj osvetljenja, temveč le sredstvo, zato se ne more reči: od solnca, zarje, luči osvetljen, temveč s solncem, zarjo,

lučjo... osvetljen. Če pogledaš v Pleteršnika, boš našel pri besedi osvetliti pravilno zvezo: nit, osvetljena z rdečo svetlobo. Zato razločuj: tisti, komur dajo drugi podporo, je od njih (činitelj!) z denarjem (sredstvo!) podpiran (glej neki tak primer pri L. Pintarju v Lj. zv. 1907, 626). Seveda bi namesto od v tem primeru rabili rajši predlog po (po njih podpiran), kakor je prvi začel po svojstvu slovenskega jezika pisati Matevž Ravnikar l. 1816. in se je v pisavi splošno sprejelo.

V sedanji pisavi se zoper to veliko greši. Poglejmo nekaj zgledov! Komatar, Zgodovina za 8. šolo, str. 1.: Ljudje so se naseljevali na strmih gričih, obdanih od vode, prav: obdanih z vodo. Pravilno rabo najdeš že pri Prešernu: Bog sedi na svojem stoli, s celo je častjo obdan, Neb. procesija; ali v Krstu: Tja na otok z valovami obdani. Poglej še v Pleteršnika: z nasipom obdati, s hudim obdan. Grošelj, Lj. zv. 1910: Tedaj je morje, napojeno od (!) vednega dežja, prekoračilo meje (227). Koralja se še koplje v valovih, razžarjenih od južnega solnca (283). Ta nepregledno dolgi, od strmih skal omejeni prepad (281). Pri Pleteršniku boš našel sledeče soznačne izraze: z gozdi opasan; pod besedo trnjiče: Men' je srce žalostno, S trnjičem ograjeno, narodna pesem. Pod besedo pelinc: S pelincem nasajeno, S trnjičem ograjeno (srce), narodna pesem. Kaka plastika! Da se navadimo slovenski misliti, si zapomnimo še sledeči krepki stavek Levstikov: Zelo redko je z ljudmi natreseno barje.

Te napake delajo pisatelji časih po francoskem zgledu. Na rovaš francoskega jezika je treba deti napake zlasti pri Iv. Cankarju, Debeljaku in pri prevajavcu Vl. Levstiku i. dr. V francoščini se rabi namreč za naš od in s (z) predlog de, n. pr. marqué de suif, slovenski: pokapan z lojem (ne pa, kakor je prevel Iz. Cankar, Gruda umira, 35: star sod, pokapan od loja, prim. tudi Pleteršnik: z voskom pokapan); encombré de barriques, slov.: zatlačen s sodi, kakor je prav prevel Iz. Cankar; combler q. de bienfaits, slov.: koga z dobrotami obsipati itd.

Še bolj napačen je goli rodilnik, n. pr. Debevec: Tri četrti na sedem je bil ves parterre zastavljen samega dijaštva (Vzori in boji, 279). V pravem pomenu se rabi, n. pr. po Pleteršniku: sobo s posteljami, pot z vozovi zastaviti, tedaj v prenesenem pomenu: zastavljen s samim dijaštvom. — Angleži poročajo, da je bil zrak v Armentieresu prenapolnjen nemškega plina (v listu »Slovincu«, pravilno: prenapolnjen z nemškim plinom). Prosi Boga, da te napolni sovraštva do greha (sem bral v nekem novem molitveniku), prav: napolni s sovraštvom.

Nasproti pa pomni, da se rabi predlog od tedaj, kadar znači vzrok. Zato loči to dvoje: obžarjen, osvetljen... s čim (sredstvo!), toda: žareti, svetiti se... od česa (vzrok!). Predlog od se rabi poleg trpne oblike pri neprehajalnih in povratnih glagolih. Zapomnimo si nekaj krepkih primerov: blešči se mi od zlata, od solnca; obraz se sveti od veselja, medletí, mreti od lakote; srce se topi od žalosti, omagujem od žeje, od vročine; vrata so napeta od mokrote, viti se od bolečin, od pepela se lahko kaj vname, od strasti vnet, od veselja se plakati, po meni je vse zagorelo od strahu; usihati od žalosti, od togote itd. Razume se, da se more